

Den liberale økonomi

Anders Fogh Rasmussen

Med tildelingen af Nobelprisen i økonomi for 1991 til den amerikanske økonom Ronald Coase er Chicago-firkløveret komplet. Nu har alle de fire store nulevende økonomer fra Chicago-universitetet fået Nobelprisen i økonomi. Før Coase er den gået til Milton Friedman, George Stigler og James Buchanan.

Disse fire økonomer er i flere henseender vidt forskellige. Ikke mindst har de hver især kastet sig over forskellige områder indenfor økonomisk teori. Men der er også klare lighedspunkter.

For det første er de alle liberale — nyliberalister om man vil. Deres indsigt i økonomisk teori har fået dem til at konkludere, at det frie kapitalistiske samfundssystem er det bedst mulige. Når mennesker får lov til at udfolde sig frit, skaber man de bedste betingelser for velstand, velfærd, kreativitet og udvikling.

Markedsmekanismen er overlegne i forhold til offentlig styring, regulering og manipulation.

Et andet karakteristisk træk ved firkløveret er, at de ikke har en overdreven tendens til at pakke deres teorier ind i kompliceret matematik. Hvor en del teoretiske økonomer er så matematik-fikserede, at de kan få vanskelige modeller ud af rene banaliteter, skriver firkløveret i et sprog, som også ikke-økonomer kan forstå. De er heller ikke alle præget af en anden dille, som optager mange teoretiske økonomer: Forsøget på at måle alle mulige økonomiske sammenhænge kvantitativt. Økonomi er andet og mere end tal og statistik.

Chicago-skolen

Det er ikke svært at få øje på, hvor inspirationen hos Friedman, Stigler, Buchanan og Coase kommer fra. Den stammer fra Frank Knight (1885-1972), der gjorde Chicago-universitetets økonomiske fakultet til, hvad det er i dag. Knight var en fremragende økonom og fortaler for markedsøkonomi og individualisme. Han insisterede på, at vi får vores viden om økonomisk teori ved at se på, hvad der motiverer de enkelte individer — ikke ved at opstille komplicerede økonomiske modeller eller ved at måle alle mulige sammenhænge. Mange af for søgene på at måle sådanne sammenhænge svarer, har Knight en gang sagt, til at »bevise at vandet løber ned ad bakke.«

Læren, man kan drage fra økonomisk teori, er klar nok, mente Knight. Problemet er at få omsat den til politisk virkelighed. Mange af dem, der godt forstår markedsøkonomiens fundamentale sammenhænge, bliver til romantiske fjolser, når det drejer sig om politik: »At en forhøjelse af prisen på en vare vil reducere salget er en af de mindst kontroversielle love i økonomisk teori, men at anvende denne lov i forhold til arbejdsmarkedet vil sandsynligvis stemple én som fjende af lønmodtageren,« har han sagt. Med andre ord: Hvor de fleste godt kan indse, at en forhøjelse af prisen på f.eks. appelsiner resulterer i, at der bliver solgt færre af dem, så er der en politisk blokering mod at indse, at når lønomkostningerne bliver for høje, så resulterer det i arbejdsløshed.

Som sagt har de fire arvtagere efter Knight beskæftiget sig med vidt forskellige områder af økonomisk teori.

Milton Friedman

Milton Friedmans hovedindsats ligger på det såkaldte makro-økonomiske felt, hvor han har stået i spidsen for et opgør med den gammeldags (keynesianske) økonomiske politik. Frem til slutningen af 1970'erne troede mange økonomer og politikere, at de politiske myndigheder uden videre kunne bestemme, om arbejdsløsheden skulle være høj eller lav, ved blot at styre den samlede efterspørgsel. Friedman påstod — og udviklingen i 70'erne viste — at det kan man ikke. Resultatet af en kunstig høj efterspørgsel bliver i sidste ende kun høj inflation — uden at arbejdsløsheden falder på lang sigt.

George Stigler

George Stigler har især beskæftiget sig med konsekvenserne af offentlige reguleringer af erhvervslivet og økonomien. Hans konklusion er, at reguleringerne som regel skaber mindre økonomisk effektivitet — ikke større. Og de sandsynligste tabere ved reguleringer er forbrugerne, ikke mindst forbrugerne med små indkomster. Ofte er de reelle bagmænd bag reguleringer af erhvervslivet — erhvervslivet selv! På denne måde kan de opnå beskyttelse mod konkurrence og forbrugernes hårde dom, hvis de ikke er effektive.

Stiglers arbejder er således en god illustration af, at den liberale markedsøkonomi ikke er til for kapitalisternes eller erhvervslivets skyld. Det er det almindelige menneske, der i kraft af sin rolle som forbruger og lønmodtager eller selvstændig har fordel af et frit samfund.

James Buchanan

James Buchanan har lagt sin indsats på flere felter. For det første har han kritiseret meget af grundlaget for såkaldt velfærdsøkonomiske indgreb i den frie markedsøkonomi. Og han har f.eks. klart demonstreret, at når staten optager lån, så skubber den byrden over på fremtidige generationer. Nu er denne konklusion måske ikke overraskende for de fleste ikke-økonomer, men den er der rent faktisk økonomer, der har forsøgt at bestride. Buchanan har også beskæftiget sig meget med, hvordan forfatningen i et frit samfund bør se ud. Det er ikke kun afgørende, om man har gode eller dårlige politikere, men også hvor godt borgernes frihed er beskyttet af forfatningen. Buchanan er tillige en af foregangsmændene for den nye måde at se politik på. Ligesom forbrugere og producenter på det økonomiske marked er motiveret af egeninteresser, så gælder det samme for vælgere, politikere og embedsmænd. På den måde har han kunnet punktere myten om den altid gode og velmenende statsmagt.

Ronald Coase

Ronald Coase fik Nobelprisen i økonomi i 1991 for sine arbejder omkring transaktionsomkostninger. Mange økonomer har helt ignoreret, at der er omkostninger forbundet med f.eks. at handle på markedet. Det svarer nogenlunde til, at man i teorien om udenrigshandel ser bort fra, at det er transportomkostninger forbundet med international handel. Ligesom transportomkostninger kan stille sig i vejen for international handel, kan transaktionsomkostninger stille sig i vejen for ellers fordelagtige transaktioner på markedet. Den frie

markedsøkonomis force er — ifølge Coase — at der dannes institutioner, som nedbringer transaktionsomkostningerne. Et centralt eksempel er, hvorfor der overhovedet findes virksomheder (hvad andre økonomer har haft svært ved at forklare).

Coases arbejder har også fået betydning for miljøpolitikken. I nogle situationer kan den givne mængde forurening simpelt hen være den bedst mulige, når der ses i lyset af de fordele, der også kan være ved forurenende virksomhed. Men i de situationer, hvor det er nødvendig at regulere forureningen fra det offentlige side, skal det gøres i overensstemmelse med — ikke i modstrid med markedet. En markedsorienteret miljøpolitik kunne f.eks. gå ud på, at det offentlige sælger forureningstilladelser i stedet for at tildele en vis forureningskvote til hver virksomhed. På den måde kan de mest effektive virksomheder i kraft af deres effektivitet købe forureningstilladelser på bekostning af de mindre effektive. Dermed sikres det, at når der endelig forurenes, så får samfundets borgere mest muligt for pengene. Og når virksomhederne skal betale for at forurene, så har de et stærkt økonomisk incitament til at finde på nye, mindre forurenende produktionsmetoder. En markedsorienteret miljøpolitik vil derfor kunne lede til mindre forurening end en meget interventionistisk politik.

En vigtig pointe fra Coase er, at miljøproblemer som forurening i en vis forstand ikke skyldes for meget, men for lidt kapitalisme. Ejendomsretten er en grundpille i det kapitalistiske system, og hvis det var muligt at definere og håndhæve ejendomsretten tilstrækkeligt, ville der ikke være miljøproblemer. Dem får vi som resultat af, at der ikke lykkedes at definere ejendomsretten tilstrækkeligt præcist.

De nye liberale strømninger

Selv om Chicago-universitetet på mange måder har været enestående takket været Frank Knights pionerindsats, så er det ikke det eneste sted, hvor økonomer studerer og taler for fri markedsøkonomi. Tværtimod har markedsøkonomien fået en renæssance blandt økonomer (og andre) fra mange forskellige lande, økonomiske skoler og universiteter. Går man listen over Nobelprismodtagere i økonomi igennem, så vil man finde andre liberalister end de fire fra Chicago.

Og det er naturligvis en yderligere understregning af markedsøkonomiens styrke, at de socialistiske modeller nu er brudt totalt sammen — lige fra den decentrale planlægning i Jugoslavien til den centrale planlægning i f.eks. Sovjet og Tjekkoslovakiet.

Det er imidlertid forstemmende, at de nye liberale strømninger ikke i særlig grad har slået ned rod i det danske akademiske forskermiljø. Med enkelte undtagelser er den danske økonomiske forskning, og dermed fagøkonomernes arbejdsmetode og rådgivning til politikerne, præget af forældet tankegods, hvor teorierne slet ikke svarer til virkeligheden.

De hidtidige fortalere for planøkonomi kan vanskeligt undgå at stå tilbage i et noget komisk lys, eller de er på vild flugt fra de gamle standpunkter. F.eks. tager det sig nu ret komisk ud, at den kendte økonom (og Nobelpristager!) Paul Samuelson så sent som i 1989-udgaven af sin berømte lærebog i økonomi skriver: »Den sovjetiske økonomi er bevis på, i modsætning til hvad mange skeptikere tidligere har troet, at en socialistisk økonomi kan fungere og endda trives.« Den ligeledes kendte økonom og tidligere fortaler for planøkonomi Robert Heilbroner, har for nylig sagt, at »debatten mellem socialisme og kapitalisme er over. Kapitalismen har vundet. ... So-

cialismen har været den store tragedie i dette århundrede.«

Men som Frank Knight advarede om, er det ikke tilstrækkeligt, at der er liberale økonomer. Markedsfilosofien må tilslige slå igennem på det politiske plan. Østeuropæerne får nu en enestående chance, men vi i Danmark må også erkende, at vi har brug for en friere markedsøkonomi. Ellers får vi bl.a. ikke bugt med den høje ledighed eller problemet med den lave økonomiske vækst.